

Конструкції з предикатними актантами у французькій мові*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов ЛНТУ*

Статтю присвячено дослідженню функціональних особливостей актантів, виражених предикатними мовними одиницями. Подано класифікацію предикатних актантів на матеріалі французької мови.

Ключові слова: предикатний актант, сентенційний комплемент, семантична роль, поверхнева структура речення.

Мартинюк О. Н. Конструкции с предикатными актантами во французском языке. Статья посвящена исследованию функциональных особенностей актантов, выраженных предикатными языковыми единицами. Представлена классификация предикатных актантов на материале французского языка.

Ключевые слова: предикатный актант, сентенсиальный комплемент, семантическая роль, поверхностная структура предложения.

Martyniuk O. M. Constructions with Predicative Actants in French Language. The article deals with the study of functional peculiarities of actants expressed by predicative linguistic units. The classification of predicative actants is given in the paper.

Key words: predicative actant, sententious complement, semantic role, surface sentence structure.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблематику, пов'язану з конструкціями із сентенційними комплементами, розробили представники предикатно-аргументної концепції речення семантики синтаксису [3; 4; 6; 11]. У конструкціях такого типу не спостерігається ізоморфізму між семантичними та синтаксичними структурами.

Характерною особливістю семантико-синтаксичних досліджень є спроба комплексного опису мовних одиниць як у зв'язку з позамовними референтами, так і у зв'язку з їхніми особливостями щодо змісту [9; 10]. Позамовна ситуація відображається у свідомості людини у вигляді логічних змістових схем, які отримують конкретне вираження за допомогою мовних одиниць. Визначаючи семантичні ролі предикатних актантів, деякі мовознавці характеризують їх як ситуативні, тобто як такі, що називають конкретні ситуації [1; 2; 7].

Ю. Д. Апресян подає список предикатних актантів із різними дієсловами [1, 125–126]. Відповідно до його класифікації предикатний актант у дієсловах мовлення, думки, пам'яті, знання, почуттів виконує роль змісту; у дієсловах, що виражають емоції, оцінку, – роль причини або мотивації. Предикатні актанти можуть виражати: 1) пропозицію (судження); 2) факт чи можливість; 3) дію, процес чи стан [1].

Кожен семантичний клас дієслова-предиката має предикатний актант певної семантики. Однак у нашій роботі основний акцент зроблено не на функціонуванні дієслів-предикатів, а на особливостях вираження та функціонування предикатних актантів.

Мета дослідження полягає у виявленні й систематизації предикатних актантів у французькому реченні-висловленні.

Об'єктом дослідження є предикатні актанти в реченнях французької художньої літератури та періодики.

Поставлена мета передбачає реалізацію таких *завдань*: 1) окреслити основні параметри поняття предикатний актант; 2) визначити специфіку функціонування предикатного актанта.

Семантична класифікація предикатних актантів є дискусійною та неоднозначною, адже конструкція, що містить предикатний актант, може містити декілька пропозицій (ситуацій) із кількома суб'єктами та об'єктами. Можна, однак, виділити такі типи предикатних актантів: предикатні актанти на позначення дії, стану, процесу, факту, твердження та інші.

Предикатні актанти на позначення дії: *Ils m'ont demandé de leur servir à boire* [Rolin, 102]. У цьому реченні накладаються дві ситуації, де об'єктний комплемент першої ситуації *me* (*Ils m'ont demandé*) суб'єктом другої – *je* (*Je dois leur servir*). Предикатний актант реалізується інфінітивною конструкцією.

Предикатний актант на позначення факту: *Il faut savoir que Jules Verne n'a jamais écrit spécifiquement pour les enfants* [Lire, 29]. У цьому безособовому реченні суб'єкт-мовець є імпліцитним, а предикатний актант, який виражений підрядним реченням, позначає констатацію факту.

Предикатний актант на позначення стану (бажання суб'єкта): *Je tenais surtout à rester le plus longtemps possible avec elle* [Dumas, 219]. Предикатний актант, оформлений інфінітивною конструкцією, із погляду семантики не позначає жодного учасника ситуації, оскільки він виражає ситуацію. У наступному реченні предикатний актант, оформлений інфінітивним комплементом, позначає також бажання суб'єкта: *Il faut m'empêcher de dormir, j'ai trop peur de dormir, je ne veux plus dormir* [Gallois, 191].

Предикатний актант на позначення твердження: *Pour sauver la grue blanche de l'extinction – retirer un des deux oeufs de chaque couvée !* [SV, 31]. Синтаксичні актанти цього речення, підмет та комплемент, виражені предикатними актантами і в поверхневій структурі висловлення представлені дієсловами, тоді як семантичні актанти – суб'єкт та адресат – неозначені й виражені імпліцитно.

Ще одним цікавим аспектом розгляду предикатних актантів є номіналізовані предикатні актанти в позиції суб'єкта. Є номіналізації зі значенням події (“народження дитини”) та номіналізації пропозитивного значення (“те, що у них народилася дитина”) [8, 63–65].

Номіналізований предикатний актант зі значенням події (або предикатний актант у функції підмета, виражений іменником дії): *Notre entrée attira un grand concours de population* [Bombard, 87].

У реченні: *Parfois la présence d'un étranger nous rendait plus hardi* [Philippe, 222] підмет виражений предикатним актантом, який може трансформуватися в конструкцію *un étranger est présent ici*. Проте в семантичному аспекті конструкція містить дві пропозиції; крім того, семантичний суб'єкт виражений прямим об'єктним комплементом, а підмет виступає каузатором (причиною) стану семантичного суб'єкта. У наступному прикладі предикатний актант у функції граматичного суб'єкта позначає ситуацію; реальний семантичний суб'єкт виражений прямим комплементом: *La montée continue du chômage mine le moral des Français, à son plus bas niveau depuis près de dix-huit mois* [Exp., 32].

Предикатний актант у функції комплемента, виражений іменником дії: *Elle raconta son installation dans l'aumuche, [...] ses travaux pour fabriquer ses ustensiles, sa chasse aux oeufs, ses pêches dans l'entaille* [Malot, 11]; *Elle souhaitait et redoutait à la fois le retour de son cher Guillaume* [Rolin, 159].

Предикатний актант у функції комплемента, виражений іменником якості: *Incontestablement, les parents sont prêts à payer pour cette qualité d'encadrement* [Exp., 102].

Номіналізований предикатний актант пропозитивного значення: *En effet, ce qui, en France, est souvent perçu comme un retard dans le cursus – prendre une année pour voyager – est, en Angleterre, considéré comme un élément valorisant* [Exp., 88]. Предикатний актант виражає ситуацію, тоді як семантичний суб'єкт виражений метонімічно через позначення місця (*en France, en Angleterre*). У наступному прикладі предикатний актант реалізується реченням і позначає дію та стан суб'єкта: *Ce qui frappa Purcell en pénétrant dans la cabane, ce fut un luxe de placards* [Merle, 285].

Конструкції з предикатними актантами є складними щодо визначення семантичних ролей, оскільки, описуючи їх, не вдається повністю використати апарат семантичних функцій. Уживання предикатних актантів значною мірою залежить від семантики дієслова-предиката, адже деякі предикати, наприклад, модальні, фазисні, каузативні, не приймають уведення в аргументні позиції непередикатних слів (іменників, займенників), а лише допускають предикатні актанти у формі інфінітива чи речення, наприклад: *Mon père me conseille d'entrer au service* [Monde, 8]. Потребу дослідження речень-висловлень із предикатними актантами як семантично ускладнених речень підкреслюють чимало мовознавців [2; 3; 5; 12]. Ситуації об'єктивної дійсності можуть відобразитися у свідомості мовця і окремо, і взаємопов'язано. Інколи в одному простому реченні спостерігається поєднання кількох смислів за рахунок уведення компонентів предикатних актантів.

Висновки. Отже, на основі досліджуваного матеріалу можна констатувати, що в конструкціях із предикатними актантами проявляється вторинна предикація. Наявність у предиката предикатного слова в аргументній позиції накладає особливий відбиток на все речення (предикатний вислів). Предикат і предикатний актант перебувають у тісній взаємодії, у результаті чого вони ніби доповнюють семантичні й синтаксичні особливості один одного.

Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні прагматичних аспектів актантності залежно від контексту, ситуації спілкування та дискурсивного жанру.

Література

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика : синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.
2. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, АН СССР, Ин-т языкознания, 1976. – 383 с.
3. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения / В. В. Богданов. – Л. : [б. и.], 1977. – 204 с.

4. Касевич В. Б. Конструкции с предикатными актантами: проблемы семантики / В. Б. Касевич, В. С. Храковский // Категории глагола и структура предложения. Конструкции с предикатными актантами / отв. ред. В. С. Храковский. – Л. : Наука, 1983. – С. 5–27.
5. Неद्याлков В. П. Подлежащее и прямое дополнение, обозначающие семантически необязательные актанты / В. П. Неद्याлков // Материалы семинара по теоретическим проблемам синтаксиса. – Пермь, 1975. – Ч. 2. – С. 259–264.
6. Падучева Е. В. Высказывание и его соотносительность с деятельностью (референциальные аспекты семантики местоимений) / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 1985. – 272 с.
7. Падучева Е. В. Семантические роли и проблема сохранения инварианта при лексической деривации / Е. В. Падучева // НТИ. Сер. 2. – 1997. – № 1. – С. 18–30.
8. Падучева Е. В. Динамические модели в семантике лексики / Е. В. Падучева. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 608 с.
9. Сильницкий Г. Г. Семантические типы ситуаций и семантические классы глаголов / Г. Г. Сильницкий // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1973. – С. 373–391.
10. Сусов И. П. Семантическая структура предложения / И. П. Сусов. – Тула : Тул. пед. ин-т, 1973. – 142 с.
11. Типология конструкций с предикатными актантами : сб. ст. / Ин-т языкознания ; [отв. ред. В. С. Храковский]. – Л. : Наука, 1985. – 232 с.
12. Храковский В. С. Диатеза и референтность (к вопросу о соотношении активных, пассивных, рефлексивных, реципрокных конструкций) / В. С. Храковский // Залоговые конструкции в разноструктурных языках / отв. ред. В. С. Храковский. – Л. : Наука, 1981. – С. 5–38.
13. Vendler Z. Linguistics in Philosophy / Z. Vendler. – Ithaca, N.Y. : Cornell University Press, 1967. – 203 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Bombard Al. Naufragé volontaire / Alain Bombard. – P. : Hachette, 1956. – 255 p. – (Bibliothèque de la jeunesse).
2. Dumas A. fils. La Dame aux Camélias / Dumas Alexandre fils. – P. : Nelson, 1994. – 284 p.
3. L'Expansion / 09. 2004, № 689. – 171 p.
4. Gallois Claire. Une fille cousue de fil blanc / Claire Gallois. – P. : Editions Buchet / Chastel, 1969. – 199 p.
5. Lire / 02.2005, № 332. – 116 p.
6. Malot Hector. En famille / Hector Malot. – P. : Editions G. P., 1951. – Т. I. – 251 p. : Т. II. – 252 p.
7. Merle R. L'île / Robert Merle. – P. : Editions Gallimard, 1962. – 700 p.
8. Le Monde / 7.02.2004. – 12 p.
9. Philipe A. Le temps d'un soupir / Anne Philipe. – P., 1963. – 252 p.
10. Rolin D. Le gardien / Dominique Rolin. – P. : Editions Denoël, 1955. – 251 p.
11. Science & vie / 02. 2006, № 1061.

Статтю подано до редколегії
21.04.2011 р.